

ПРЕГЛЕД ОСТАЛИХ РЕФЕРАТА

Реферат Инг. *Милана Драговића* „Удруживање рада и средстава производних и прометних организација удруженог рада као услов повећања извоза“ није само „снимак“ постојећег стања доходне повезаности производње и трговине на основама Устава и Закона о удруженом раду, већ темељна анализа проблема и противуречности које стоје на путу успостављања нових односа на релацији производња—трговина. Полазећи од чињенице да се у самоуправном систему привређивања превазилази класична улога трговине на максимирању профита на трговачки капитал, те да она добија нову друштвену функцију у којој ће радници, радећи друштвеним средствима, обезбеђивати неопходну везу и међусобни утицај потражње и производње, аутор указује да је самим тим сасвим јасно зашто трговина не може деловати самостално, без сарадње са производњом и са организацијама потрошача.

Устав СФРЈ, подвлачи аутор, налаже да се односи између производних и прометних организација морају заснивати на два начела: прво, на међусобној сарадњи и равноправности у тој сарадњи и друго, на удруживању рада и средстава у оквиру те сарадње. Уставни концепт развијен је већ у хиљадама самоуправних споразума о удруживању рада и средстава производних и прометних организација. И поред нормативно јасног концепта, констатује аутор, до битних промена у положају трговинских организација није дошло. Разлози томе, по његовом мишљењу, су вишеструки. Пре свега, трговина је дуго у нас измицала „оку“ и контроли производње претварајући се у искувише осамостаљену сферу удруженог рада, која се својом објективно монополском позицијом и високом акумулацијом надкривљавала над производњом „гутајући“ је све више развијеним инструментима капитал-односа. Аманџмани из 1971. год. имали су за циљ да у овој области, изврше номинацију „анонимног капитала“ крупних трговинских организација и да трговинску сферу „интегришу“ у производну сферу путем самоуправног удруживања рада и средстава. Положај трговине, истиче се, овим није у бити измењен пошто је основна карактеристика њеног дохотка остала и даље да се он стиче „коришћењем посебних погодности које на тржишту и у систему уживају ове организације“.

Констатујући да се превазилажење старих односа између производних и трговинских организација одвија врло споро, како због објективних тешкоћа тако и због разних отпора и дилема, аутор инсистира на

прецизнијем самоуправном нормативном уређењу одређених питања која се у овим односима постављају: међусобни утицаји на пословну и развојну политику, заједнички ризик, обезбеђење раста продуктивности рада, јачање материјалне основе рада, учешће у заједнички оствареном доходу.

Уставно је опредељење, које разрађује Закон о удруженом раду, да се организације које се баве пословима извоза и увоза организују и послују на начелима обавезне сарадње са производним и другим организацијама удруженог рада за које обављају извоз или увоз, промет робе на велико или друге спољнотрговинске послове. Као најопштији облик сарадње и удруживања рада и средстава производних и прометних организација предвиђено је заједништво на принципима учешћа у заједничком приходу. Аутор, међутим, закључује, да то не мора бити једини начин заједничког остваривања дохотка. Проблем се на пример ствара код оних случајева кад се прометна организација не јавља као почетна фаза процеса производње или инвестирања. У овим односима тешко се могу реализовати принципи заједничког рада и пословања, те треба ићи, констатује се, на успостављање специфичних односа учешћа у заједничком приходу, који су слични онима које треба развијати у односима између потрошача и организација које се баве малопродајом. Код спољнотрговинских организација поставља се и проблем што у стварању дохотка ових организација видну улогу игра инострани партнер (он даје заступничку провизију и слично). Међутим, сматра аутор, и у овом случају треба заузети став да се приходи остварени пословима увоза, заступања и посредовања имају сматрати заједничким приходом тих организација и оних организација и грађана који су кроз цену платили те производе и накнаде.

У реферату се аутор затим бави принципима сарадње производних и прометних организација у процесима удруживања рада и средстава. Свакако као најважнији принцип треба утврдити принцип трајности ове сарадње. Та трајност обезбеђује се пре свега кроз заједничко планирање, како дугорочног развоја, тако и текућих оперативних планова производње и продаје. Заједничко планирање је, по речима аутора, први и незаобилазан услов заједништва у стицању дохотка. То значи да „сва значајнија питања заједничког развоја треба да буду предмет заједничке анализе и заједничког одлучивања свих повезаних основних организација. То су, пре свега, детаљне анализе тржишта и питање избора заједничког производа као и утврђивање његових основних карактеристика, а затим у даљем раду то су питања развоја и усавршавања заједничког производа као и бројна питања из области пласмана заједничког производа. Путем заједничког планирања остварује се и међусобни утицај на заједничку пословну и развојну политику.

Трајност сарадње производних и прометних организација на бази заједништва у остваривању дохотка подразумева не само заједничко планирање, већ и заједничко сношење ризика у најширем смислу речи, као и заједничку одговорност. У том смислу аутор подвлачи да би и ова питања требало што прецизније разрадити у међусобном самоуправном

споразуму о удруживању рада и средстава производних и прометних организација удруженог рада.

Други општи принцип који карактериште удруживање рада и средстава производних и прометних организација је отвореност те сарадње, што би значило да све организације могу под једнаким условима приступити закљученим самоуправним споразумима. Указујући на бројне тешкоће у остварењу овог принципа аутор се залаже за одвајање оних тешкоћа које се могу окарактерисати као објективне од оних које су израз субјективних тенденција ка монополизму, указујући истовремено да један од инструмената обезбеђења отворености ових самоуправних споразума може бити и њихова друштвена евиденција.

Закључујући аутор подвлачи да је успостављање нових доходовних односа између производних и прометних организација новија појава нашег самоуправног друштвеног развитка, те да је стога тешко доносити чврсте закључке. Међутим, извесно је да у овим односима мора јачати све више утицај удруженог рада, како би се оптимизирали интереси и потребе радника у удруженом раду, а тиме и интереси и потребе наше привреде и друштва у целини, које се једино на таквој организованој основи може супротставити светским монополима са којима се у међународној подели рада среће: на Западу — монополи крупног капитала, на Истоку — држава.

Реферат Др Милутина Мијатовића, „Заједнички укупан приход и доходак производних и прометних организација удруженог рада у наступању на иностраним тржиштима” обухватио је поред уводних напомена следећа питања:

- 1) Инострана тржишта — ослонац југословенске привредне динамике,
- 2) Иницијатори и субјекти југословенске спољне размене,
- 3) Заједничко наступање производних и прометних организација на иностраним тржиштима,
- 4) Заједнички приход и доходак.

У целини посматрано овај реферат је покушај осветљавања неких питања која се појављују у проблематици заједничког укупног прихода и дохотка производних и прометних организација удруженог рада у наступању на иностраним тржиштима у условима традиционално доминантне увозне компоненте у југословенској спољнотрговинској размени, која одређује и нашу опште спољнотрговинску коњуكتуру. Јер, југословенска привреда је у светској трговини постала позната као увозник и де факто са увозном компонентом се укључује у светску привреду. Пошто учесници спољнотрговинске размене нису само извозници и увозници робе, већ и посредници, прометне организације које организују спољнотрговински и платни промет са иностранством као и орган државе и самоуправних привредних асоцијација, ангажованих на изради и спровођењу система економских односа са иностранством, с правом се указује на потребу веће синхронизације активности ових агенаса спољне размене.

У завршном делу аутор указује да су односи у стицању заједничког прихода били и до сада присутни у заједничком наступању производних и прометних организација на иностраном тржишту и да у суштини представљају нижи облик међусобног заједништва. Односи у стицању заједничког дохотка представљају „ново подручје удруживања средстава производних и прометних организација којем досадашња пракса није дала довољно конзистентну основу за веће импулсе”. При том се указује да ће односи у стицању заједничког дохотка између производних и прометних организација водити напуштању до сада преовлађујућег кредитног односа ових организација, а имаће и за своју неизбежну последицу интензивну специјализацију (напуштање пословања са великим бројем партнера) прометних организација и везивање њихових пословних резултата за производњу, продуктивност, економичност, обим и услове за развој одређених производних организација.

Љубомир Секулић је поднео реферат „Нови међународни економски поредак у вези са могућностима унапређења економских односа са иностранством”. У овом реферату осветљен је само један део проблематике формирања новог међународног економског поретка, чији је концепт уобличен на Алжирској конференцији несврстаних земаља (1973. год.) а који је иначе резултат свестране активности несврстаних и осталих земаља у развоју у читавом послератном периоду. Истина, констатује аутор, форме деловања су се мењале, али поједини основни принципи стално су се потврђивали и испољавали у све развијенијим и доследнијим видовима. Активношћу несврстаних земаља концепт започет у Алжиру добио је своју целовиту физиономију на конференцији шефова држава и влада несврстаних земаља у Коломбу (1976. год.). И на Министарској конференцији несврстаних земаља у Београду (1978. год.) недвосмислено је истакнута „витална потреба очувања интегритета концепта новог међународног економског поретка”. Следећа фаза у уобличењу новог међународног економског поретка била је шесто специјално заседање Генералне скупштине УН кад је усвојена Декларација (која садржи принципе на којима се овај концепт заснива) и Програм акција за успостављање новог међународног економског поретка (који садржи мере и акције које треба предузимати у циљу његовог успостављања).

Међу принципима истакнутим у Декларацији, на којима треба да се заснива нови међународни економски поредак аутор посебно појави следеће:

— принцип права на национализацију који је израз права на пун и стални суверенитет над сопственим природним богатством;

— принцип регулisaња и контроле активности транснационалних корпорација;

— принцип правичних односа цена у размени између развијених земаља и земаља у развоју;

— принцип о обавези међународне заједнице на пружање помоћи земаљама у развоју;

— принцип преференцијалног и нерестипрочног третирања;

— принцип унапређења трансфера технологије у земље у развоју;
— принцип јачања међусобне економске, трговинске и финансијске сарадње земаља у развоју.

Први следећи корак у правцу успостављања новог поретка било је седмо специјално заседање Генералне скупштине ОУН (1975. год.), а највише је у том правцу учињено на четвртој конференцији ОУН о трговини и развоју — IV UNCTAD (1976. год.).

У другом делу реферата аутор је изнео најзначајније резултате остварене у конкретизацији опште поставке и принципа новог економског поретка постигнуте на IV UNCTAD у области трговине сировинама. Аутор истиче да је на овој Конференцији постигнут крупан корак у елиминисању колонијализмом успостављених односа цена и на тој основи ничим оправданог преливања дохотка из земаља у развоју у развијене земље. Усвајањем интегралног програма за сировине, којим ће се решења тражити за 18 производа и то у оквиру усаглашених циљева, принципа механизма и преговарачке процедуре. Најважнији циљеви овог интегралног програма су побољшање услова размене за земље у развоју произвођаче и извознике сировина и елиминасње оштрих флукуација сировинских цена. Аутор закључује да су досадашњи резултати у спровођењу интегралног програма испод очекивања, наглашавајући истовремено да иако су проблеми извоза сировина од прворазредног значаја за земље у развоју, то не значи да концепт новог поретка претпоставља да њихове привреде треба да се заснивају на производњи и извозу сировина, без обзира на повољне перспективе које овај концепт отвара тој привредној активности. Напротив, ова оријентација треба да послужи као главна полуга трансформације њихових привреда у правцу индустријализације.

Као други значајни резултат IV UNCTAD аутор истиче одлуку о изради једног скупа принципа и правила за контролу и елиминисање рестриктивне пословне праксе, која негативно утиче на међународну размену, а посебно на размену и привредни развитак земаља у развоју. Иначе, израда нових принципа и правила се одвија током последње три године веома интензивно, тако да по речима аутора постоје добри изгледи да ће се ове године усвојити. Истовремено са радом на изради принципа и правила за контролу рестриктивне пословне праксе разматрају се модалитети оснивања једног сталног међународног механизма који би администрирао многе активности нужне за доследно спровођење тих принципа и правила, по њиховом усвајању.

Пошто проблем трансфера технологије и технолошког развоја представља главно подручје напора у индустријализацији земаља у развоју, то је зато природно — каже аутор — што је том посвећена изванредна пажња у оквирима акција на успостављању новог поретка. Јер, услови по којима земље у развоју прибављају потребну технологију су крајње неповољни. У том циљу у оквирима UNCTAD формирана је једна група експерата, која је после трогодишњег рада припремила нацрт Кодекса понашања за трансфер технологије. Шесто специјално заседање Гене-

ралне скупштине УН утврдило је следеће главне циљеве у овој области: прво, побољшање услова прибављања модерне технологије; друго, повећање помоћи земаљама у развоју у истраживачком раду; треће, прилагођавање комерцијале праксе у трансферу технологије потребама земаља у развоју; четврто, унапређење међународне сарадње у истраживачком раду. Паралелно са изградом овог Кодекса одвија се активност и на ревизији система индустријске својине, укључујући патенте и Париску конвенцију за заштиту индустријске својине из 1883. године. На овоме је ангажован како UNCTAD тако и Светска организација за индустријску својину.

Аутор даље наводи да се паралелно са трансфером технологије одвија и активност на изради Кодекса понашања за транснационалне корпорације. На томе ради посебно формирана Комисија УН за транснационалне корпорације, а такође, и UNCTAD. У реферату се наводе и принципи које регулатива у овој области треба да оствари.

Следеће подручје од фундаменталног значаја за успостављање новог међународног економског поретка, по речима аутора, обухвата финансијске и монетарне проблеме међународне економске сарадње. Јер, светски монетарни систем је практично престао да функционише као кохерентан систем и уступио је место *ad hoc* решењима, што наравно, не може пружити потребну подршку успешном функционисању светске привреде. Аутор наводи да су се несврстане земље још на Конференцији на врху у Коломбу изјасниле против претераних флукуација девизних курсева, те је на шестом Специјалном заседању Генералне скупштине УН услаглашено да треба предузети мере за „елиминисање нестабилности светског монетарног система, а нарочито неизвесности у погледу девизних курсева“. Сматра се да је једна од значајних одлука која је усвојена као циљ који треба постићи, одлука која се односи на „пuno и ефикасно учешће земаља у развоју у свим фазама доношења одлука о формулисању једног правичног и постојаног монетарног система“. Сличан закључак је усвојен и у погледу учешћа земаља у развоју у процесу доношења одлука у Међународној банци и Међународној асоцијацији за развој.

Посебна пажња Специјалног заседања Генералне скупштине била је посвећена проблематици креирања додатне међународне ликвидности, као и проблему спољних дугова земаља у развоју и препоручено је да се предузму хитне мере за решавање ових питања.

Закључујући аутор констатује да је тежиште концепта новог међународног економског поретка на реструктурирању међународних економских односа, а не само на помоћи и на инструментима за трансфер финансијских средстава. С друге стране, с правом се примећује да овај концепт не би био ни реалан ни потпун без пуне спремности несврстаних и других земаља у развоју на максимално развијање међусобне сарадње. Јер, ова сарадња „представља једну од најбитнијих димензија концепта новог поретка и основну претпоставку његовог успешног спровођења у живот“. Сарадња несврстаних земаља и других земаља у развоју на институционалном плану значајно је одмакла јер је већ основано више таквих

институција (ОРЕС, ИССЕС, Информациони центар несврстаних земаља, Међународни центар за предузећа у јавном власништву у земаљама у развоју и слично), а поред институционалног повезивања несврстане земље су и на бројним састанцима израдиле опсежне програме сарадње у следећим областима: сировине, рибарство, транспорт, телекомуникације, здравство, техничка сарадња и консултантске услуге, запошљавања и образовања кадрова, туризам, мирољубива употреба атомске енергије и спорт.

Анализа еволуције принципа и политике међусобне сарадње ових земаља, по речима аутора, афирмише у први план принцип индивидуалног и колективног ослањања на сопствене снаге, као и два принципа формулисана на Конференцији несврстаних у Алжиру. Први, истиче право сваке земље „да усвоји друштвено-економски систем који сматра најповољнијим за сопствени развој“, као и „неотуђиво право земаља на суверенитет над сопственим природним богатством и свим унутрашњим економским активностима“. Други принцип се залаже да „ниједна земља у развоју неће дати развијеним земаљама повољнији увозни третман од третмана који даје земаљама у развоју“.

Општа карактеристика наведених и других мера за унапређење међусобне сарадње несврстаних и других земаља у развоју лежи у томе што су оче, констатује се, претежно дугорочног карактера и што се остварују у веома сложеним, а често и тешким условима.

Реферат Сретена Цвијовића има за предмет тему „Самоуправно интересно организовање у области економских односа са иностранством“. Самоуправно интересно организовање удруженог рада у економским односима са иностранством уведено је Законом о девизном пословању и кредитним односима са иностранством. На основу овог закона све републике и покрајине су донеле своје законе. На основу Савезног, републичких и покрајинских закона при крају 1977. године, организоване су републичке и покрајинске самоуправне интересне заједнице и Интересна заједница Југославије.

Анализирајући искуства праксе у оживотворењу основних решења Закона о девизном пословању аутор констатује да је управо пракса потврдила оправданост таквих опредељења и решења. Овде се пре свега мисли на одредбе Закона по којима се платни и девизни биланс доноси за целу земљу и у њима утврђују платнобилансне и девизнобилансне позиције република и покрајина. Јер, тиме се обезбеђује јединство девизног система у Југославији, уз истовремено јасно одређено и активно место република и покрајина у систему, које уз увећана права добијају и увећане обавезе за положај Југославије у међународној размени.

Аутор посебно подвлачи значај измењеног положаја организација удруженог рада у области девизног система, које су у новом систему дужне да донесу своје планове о економским односима са иностранством. На тај начин, како каже аутор, права организација удруженог рада у договарању међу собом, око остварења девиза и њиховог коришћења су неупоредиво већа али, такође и обавезе за платни биланс и девизни биланс су далеко веће и јасније и конкретније утврђене. Тиме се одба-

цјују сви приговори да ће у новом систему односа организације удруженог рада бити заинтересоване само за права, односно како да побољшају свој положај, али не и за обавезе како да се побољша положај Југославије у међународној размени. Јер, „да би се могло увозити мора се све што се увози платити, а да би се платило морају се имати девизе. То очигледно говори да право на увоз се не може друкчије схватити већ и као обавеза за извоз. Уверен сам да ће у овом садашњем систему све организације удруженог рада и радни људи то далеко пре схватити, јер се већ зна да се могу утврђивати права на увоз само ако има извоза”. Потврда оправданости новог система, сматра аутор, може се најбоље видети у резултатима постигнутим у реализацији извоза и увоза у протеклом периоду. Чињеница, наиме, да је остварен извоз у Србији са 117,90% за 7 месеци прошле године, уз смањење увоза за 5,30%, речито говори о вредности новог девизног система.

На крају аутор се залаже, прво, за остварење стабилности позиције у систему оних организација удруженог рада које постижу добре резултате у економским односима са иностранством; друго, за обезбеђење бољег места за ОУР-е „активце” (који више извозе него што увозе) у закљученим самоуправним споразумима, и треће, да сви учесници у новом систему економских односа са иностранством: републике, покрајине и организације удруженог рада у својој пракси дају свој пуни допринос да систем самоуправног интересног организовања што пре потпуно заживи. Ако се све ове претпоставке обезбеде, сматра се, то би омогућило да удружени рад дође стварно у позицији да самоуправно одређује своје економске односе са иностранством.

Др *Миодраг Зечевић* је поднео реферат „Организациони облици привредне и финансијске сарадње Југославије са иностранством”. У уводном делу реферата аутор се задржава на значају економске сарадње са иностранством за нашу земљу, као земљу у развоју, уз навођење доста статистичких показатеља о обиму те сарадње, видовима сарадње, институционалним облицима и слично. Међутим, констатација је аутора да је финансијска сарадња наше земље са иностранством до сада знатно заостајала, те је зато новим законским прописима (Закон о обављању привредних делатности у иностранству из 1977. године) знатно проширен фронт финансијске сарадње са иностранством. Аутор се истовремено задржава и на Законом опредељеном појму привредне делатности у иностранству, као и циљу обављања привредне делатности у иностранству од стране организације удруженог рада.

Централни део овог реферата задржава се на детаљном анализирању свих статусних облика за обављање привредне делатности у иностранству, пошто се аутор не задовољава само њиховим набрајањем. Овај део реферата може се поделити на два дела. Први део, који је и знатно опширнији, обухвата разматрање институционалних видова „наступа” наших организација удруженог рада и њихових асоцијација у иностранству, и други део, који је по обиму знатно мањи, обухвата оснивање представништва страних фирми, банака и других финансијских организација у Југославији.

У првом делу реферата аутор је обрадио следеће организационе облике обављања привредне делатности у иностранству.

1. Оснивање предузећа у иностранству, која могу бити сопствена (само средства домаћих организација) и мешовита (оснивају се средства домаћих и страних организација или физичких лица). Обрађен је детаљно и поступак оснивања, обавезе током обављања делатности, као и начин престанка.

2. Оснивање осигуравајућих и реосигуравајућих организација у иностранству, које могу бити исто сопствена и мешовита.

3. Улагање средстава у страна предузећа, које исто може бити улагање само од одмаћих организација удруженог рада или пак заједно са страним правним или физичким лицима. И овде се аутор задржава нешто више на поступку и циљевима оснивања, делатности, обавезама и одговорностима, као и начину престанка.

4. Обављање привредних делатности у иностранству преко пословних јединица, које могу бити: стална представништва и стална делегатска места, привремена представништва и привремена делегатска места, складишта (консигнациона и сопствена), продавнице, сервисне службе и сличне пословне јединице. Сталне пословне јединице у иностранству могу оснивати и сопствена или мешовита предузећа основана у иностранству.

5. Оснивање заједничких привредних представништава у иностранству — оснивају се ради сарадње и усклађивања међусобних односа организација удруженог рада, других самоуправних организација и заједница у обављању привредних делатности у иностранству, а може их оснивати Привредна комора Југославије за једну или више земаља.

6. обављање привредних делатности од стране страних фирми (заступање, продаја робе са консигнационог складишта и вршење сервисне службе).

7. Оснивање радних јединица у иностранству (погони, градилишта и друге радне јединице).

8. Оснивање банака и других финансијских организација у иностранству — домаће банке (основне и удружене) могу оснивати банке и друге финансијске организације у иностранству саме или пак заједно са страним правним или физичким лицима. Аутор се и овде задржава на условима за оснивање, делатности, обавезама, одговорностима, статусним променама и посебно начину престанка ових организација у иностранству.

9. Оснивање пословних јединица у иностранству, које могу бити стална представништва и стална делегатска места, привремена представништва и привремена делегатска места, експозитуре и информативни центри.

На крају овог дела реферата аутор посебно подвлачи значај установљене обавезе за организацију удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице које обављају привредне делатности у иностранству, да воде посебно књиговодство, као и обавезе да о обављању тих делатности подносе годишње извештаје надлежној народној банци републике, односно народној банци аутономне покрајине.

Други део реферата је осврт на оснивање и делатност представништва страних фирми, банака и других финансијских организација у Југославији, а што је регулисано Уредбом о оснивању и раду представништва страних фирми у Југославији. Код оба случаја — и оснивања представништва страних фирми и оснивања представништва страних банака и других финансијских организација у Југославији — реферат приказује поступак, услове и циљеве оснивања, начин и услове регистрације, органе представништва, посебне обавезе и слично.

мр Мирко Васиљевић